অধ্যায় ১ ঃ জনসংখ্যা শিক্ষা

অধ্যায় গাঁথনি

১.১ উদ্দেশ্য

১.২ পৰিচয়

১.৩ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ধাৰণা

১.৩.১ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্ৰকৃতি

১.৩.২ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ লক্ষ্য

১.৩.৩ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ পৰিসৰ

১.৪ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু গুৰুত্ব

১.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

১.৬ অধিক জানিবলৈ

১.৭ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি -

- জনসংখ্যা শিক্ষা ধাৰণাটোৰ সংজ্ঞা নিৰূপণ কৰিব পাৰিব
- জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্ৰকৃতি বৰ্ণনা কৰিব পাৰিব
- জনসংখ্যা শিক্ষাৰ লক্ষ্যসমূহ বৰ্ণনা কৰিব পাৰিব
- জনসংখ্যা শিক্ষাৰ পৰিসৰ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব আৰু
- জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু গুৰুত্বৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব।

১.২ পৰিচয়

জনসংখ্যা বিস্ফোৰণ বৰ্তমান সময়ত এক প্ৰধান মৌলিক সমস্যাত পৰিণত হৈছে। ভাৰতৰ দৰে উন্নয়নশীল দেশবোৰত এই সমস্যাই গুণগত জীৱন-ধাৰণৰ ক্ষেত্ৰত ডাঙৰ প্ৰত্যাহ্বান ৰূপে থিয় দিছে। জনসংখ্যাৰ দ্ৰুত বৃদ্ধিয়ে অনেক সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰিছে, এই সমূহৰ ভিতৰত প্ৰধান হ'ল— দৰিদ্ৰতা, নিবনুৱা সমস্যা, বাসস্থানৰ অভাৱ, পুষ্টিহীনতা, প্ৰদূষণ, নিৰক্ষৰতা, সন্ত্ৰাসবাদ আৰু মানৱ সৰবৰাহ ইত্যাদি। শেহতীয়াকৈ ৰাষ্ট্ৰসংঘই প্ৰকাশ কৰা তথ্য অনুসৰি ২০১৯ চনৰ অক্টোবৰ মাহত বিশ্বৰ জনসংখ্যা ৭.৭ বিলিয়ন হৈছেগৈ। এই হাৰত যদি বিশ্বৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি হৈ থাকে তেন্তে ২০২৪ চনত বিশ্বৰ জনসংখ্যা হ'বগৈ ৮ বিলিয়ন আৰু ২০৪২ চনত হ'বগৈ ৯ বিলিয়ন। ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ তথ্য মতে ২০১৯ চনৰ মধ্য ভাগত ভাৰতৰ জনসংখ্যা হৈছেগৈ ১৩৬.৬৫

কোটি। এয়া হৈছে বিশ্বৰ জনসংখ্যাৰ ১৭.৭১ শতাংশ, যি পৃথিৱীৰ ২.৪ শতাংশ ভূমি ভাগত বাস কৰে। ভাৰতৰ জনসংখ্যা যদি এই হাৰতে বৃদ্ধি হৈ থাকে তেন্তে ২০৪৫ চনত ভাৰতে বৰ্তমান বিশ্বৰ সৰ্বাধিক জনসংখ্যা থকা চীনদেশক চেৰপেলাই শীৰ্ষস্থানত উপনীত হ'ব। আপোনালোকে নিশ্চয় জানে যে এখন দেশৰ আৰ্থ-সামাজিক উন্নতিৰ মূল লক্ষ্য হ'ল দেশৰ নাগৰিকৰ জীৱন ধাৰণৰ মান উন্নত কৰা। কাৰণ নাগৰিকৰ জীৱনৰ মানদণ্ড উন্নত হ'লেহে তেওঁলোকে নিজকে সমাজৰ বাবে উপযোগী আৰু উৎপাদনক্ষম মানৱ সম্পদ ৰূপে গঢ় দিব পাৰিব। কিন্তু দেশৰ জনসংখ্যাৰ দ্ৰুত বৃদ্ধিক ৰোধ কৰিব নোৱাৰিলে নাগৰিকক গুণগত জীৱন প্ৰদান কৰাটো সম্ভৱ নহয়। দেশত ন্যায় সংগত বিতৰণ ব্যৱস্থা সকলোৰে বাবে উপলব্ধ কৰিব নোৱাৰিলে বহনক্ষম বিকাশক আগবঢ়াই নিয়াটো অসম্ভৱ হ'ব। সেয়ে বৰ্তমান জনসংখ্যা নিয়ন্ত্ৰণৰ পদক্ষেপসমূহৰ লগতে আনুষ্ঠানিক শিক্ষাত জনসংখ্যা শিক্ষা প্ৰদান কৰাটো অতি প্ৰয়োজন। ইয়াৰ দ্বাৰা উঠি অহা নতুন প্ৰজন্মই জনসংখ্যাৰ সমস্যাসমূহৰ বিষয়ে সজাগ হ'ব, এই সমস্যাসমূহৰ ওপৰত সঠিক মনোভাৱ গঠন কৰিব পাৰিব আৰু ভৱিষ্যতে জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ ক্ষেত্ৰত সঠিক সিদ্ধান্ত ল'ব পাৰিব। কোৱা বাহুল্য, আজিৰ শিশু কাইলৈ পিতৃ-মাতৃ হ'ব। গতিকে জনসংখ্যা ৰোধত তেওঁলোকৰ ভূমিকা হ'ব অতিশয় গুৰুত্বপূৰ্ণ আৰু নিৰ্ণায়ক।

এই অধ্যায়টিত আমি জনসংখ্যা শিক্ষাৰ লগত জড়িত মৌলিক ধাৰণাসমূহ আলোচনা কৰিম। জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ধাৰণা, প্ৰকৃতি, পৰিসৰ আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু গুৰুত্বক এই অধ্যায়ত আলোচনা কৰা হ'ব। আপুনি এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ধাৰণাটোৰ ওপৰত এক নিজস্ব ধাৰণা গঢ়ি তুলিব পাৰিব আৰু বৰ্তমান দেশত দেখা দিয়া দ্ৰুত জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ সমস্যাটোৰ ওপৰত এক সম্যক ধাৰণা কৰিব পাৰিব।

১.৩ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ধাৰণা

আপুনি আপোনাৰ দৈনন্দিন জীৱনত নিশ্চয় জন্ম-নিয়ন্ত্ৰণ, পৰিয়াল পৰিকল্পনা আৰু যৌন শিক্ষা আদি ধাৰণাবোৰৰ বিষয়ে শুনিছে। ইয়াত আপোনালোকক এই ধাৰণাবোৰতকৈয়ো ব্যাপক এক পৃথক ধাৰাৰ লগত পৰিচয় কৰাম, সেয়া হ'ল জনসংখ্যা শিক্ষা। জনসংখ্যা শিক্ষাই এক শৈক্ষিক কাৰ্যসূচীক বুজায়। এই ধাৰণাটোত দুটা শব্দ প্ৰত্যক্ষ হয় জনসংখ্যা আৰু শিক্ষা। জনসংখ্যা বুলিলে এক নিৰ্দিষ্ট ভৌগোলিক অঞ্চলত বাস কৰা মুঠ লোকসকলক বুজায়। ইয়াত ভৌগলিক অঞ্চল বুলি কওঁতে গাওঁ, জিলা, দেশ বা সমগ্ৰ পৃথিৱীক সামগ্ৰিকভাৱেও বুজোৱা হৈছে। অন্যহাতে শিক্ষা হৈছে এক প্ৰক্ৰিয়া যাৰ দ্বাৰা ব্যক্তিয়ে জ্ঞান, তথ্য, বোধ, মনোভাৱ, দক্ষতা/কৌশল আৰু অভ্যাস আদি অৰ্জন কৰিব পাৰে। শিক্ষাৰ দ্বাৰা অৰ্জন কৰা এই গুণ বা দক্ষতা দ্বাৰা এজন ব্যক্তিয়ে পৰিয়ালৰ, সমাজৰ, দেশৰ অথবা বিশ্বৰ এজন সদস্য হিচাবে জীৱনৰ কাৰ্যক্ষেত্ৰত সফল আৰু কাৰ্যকৰী ৰূপত কৰ্ম সম্পাদন কৰিব পাৰে। ওপৰত আগবঢ়োৱা ব্যাখ্যাৰ ভিত্তিত তলত কেইটামান জনসংখ্যা শিক্ষাৰ সংজ্ঞা আগবঢ়োৱা হ'ল।

ইউনেস্কৰ (১৯৭০) মতে, "জনসংখ্যা শিক্ষা হ'ল এক শৈক্ষিক কাৰ্যসূচী যি পৰিয়াল,

সম্প্রদায়, দেশ আৰু বিশ্বৰ জনসংখ্যাৰ পৰিস্থিতি সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰাৰ সুবিধা দিয়ে। এই অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য হ'ল জনসংখ্যা পৰিস্থিতিৰ সম্পৰ্কে শিক্ষার্থীৰ মাজত যুক্তি নির্ভৰ, দায়িত্বশীল মনোভাব আৰু আচৰণ গঢ় দিয়া।" **ষ্টিফেন ভিদাৰমেনে** জনসংখ্যা শিক্ষাৰ সংজ্ঞা দিছে এইদৰে— 'এক প্রক্রিয়া যাৰ দ্বাৰা শিক্ষার্থীয়ে অনুসন্ধান কৰি জনসংখ্যা প্রক্রিয়াৰ অর্থ আৰু প্রকৃতি, বৈশিষ্ট্য, জনসংখ্যা পৰিৱর্তনৰ কাৰকবোৰ আৰু এই প্রক্রিয়াবোৰৰ পৰিণতিবোৰ উদঘাটন কৰা। জনসংখ্যা প্রক্রিয়াৰ এই অনুসন্ধান আৰু উদঘাটন প্রক্রিয়াৰ মাধ্যমেদি শিক্ষার্থীয়ে নিজৰ লগতে পৰিয়াল, সমাজ আৰু বিশ্বত হ'ব লগা পৰিৱর্তন বা বৈশিষ্ট্যবোৰ অনুধাৱন কৰা।'

গতিকে জনসংখ্যা শিক্ষা হ'ল জনগণক বহল দৃষ্টিভংগীৰে জনসংখ্যা সম্পর্কিত বিষয়সমূহৰ ওপৰত বোধ সৃষ্টিৰ বাবে শিকন কার্যত জড়িত কৰা আৰু তেওঁলোকৰ মাজত যথাযোগ্য দক্ষতা বা কৌশল বিকশিত কৰা যাতে তেওঁলোকে জনসংখ্যা সম্পর্কীয় বিষয়বোৰ বিশ্লেষণ কৰি ব্যক্তিগতভাৱে অর্থপূর্ণ আৰু সামাজিকভাৱে প্রাসংগিক ৰূপত সংজ্ঞা নিৰূপণ কৰিব পাৰে। জনসংখ্যা শিক্ষাই শিক্ষার্থীৰ মাজত কেৱল জনসংখ্যা সমস্যাবোৰৰ প্রতি সঠিক মনোভাৱ গঢ়াই নহয় লগতে বর্ধিত জনসংখ্যাই অনা সমস্যাবোৰৰ প্রতি যুক্তিপূর্ণ সিদ্ধান্ত গ্রহণৰ দক্ষতাও সৃষ্টি কৰা। প্রকৃতার্থতে জনসংখ্যা শিক্ষাই উন্নয়ন, জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড আৰু গুণগত জীৱনক প্রভাৱিত কৰা জনসংখ্যা সম্পর্কীয় সকলো বিষয় সামৰি লয়। গতিকে জনসংখ্যা সম্পর্কীয় বিষয়বোৰ সামগ্রিক ৰূপত অন্তর্ভুক্ত আৰু জনসংখ্যা শিক্ষাৰ বিষয়বস্তু তাৰপৰাই নির্ধাৰিত হয়।

ওপৰত উল্লেখ কৰা হৈছে যে জনসংখ্যা শিক্ষা মানে পৰিয়াল পৰিকল্পনাও নহয় অথবা যৌন শিক্ষাও নহয়। যৌন শিক্ষা বুলিলে যৌন সংক্রমিত ৰোগবোৰৰ প্রতিৰোধৰ ওপৰত জোৰ দিয়ে। পৰিয়াল পৰিকল্পনা হ'ল জনসংখ্যা শিক্ষাৰ বিষয়সমূহৰ মাজৰ এটা। যৌন শিক্ষাই কেৱল ব্যক্তিৰ ওপৰত জোৰ দিয়ে অন্যহাতে, জনসংখ্যা শিক্ষাই ব্যক্তি, পৰিয়াল, সমাজৰ ৰাষ্ট্রীয় প্রেক্ষাপটত হোৱা আন্তঃক্রিয়াক বুজায়। পৰিয়াল পৰিকল্পনা মূলত চিকিৎসা বিষয়ক কেৱল বিবাহিত পুৰুষ-মহিলাৰ বাবে এক কার্যসূচী। ইয়াৰ বিপৰীতে জনসংখ্যা শিক্ষা মূলত এক শৈক্ষিক কার্যসূচী যাৰ দ্বাৰা জনসংখ্যা সম্পর্কীয় প্রয়োজনীয় সজাগতা আৰু বোধৰ সৃষ্টি কৰা।

জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ধাৰণা সম্পর্কত অধিক পৰিস্কাৰকৈ আৰু সঠিকভাৱে বুজিবলৈ তলৰ সংজ্ঞাসমূহে আপোনাক সহায় কৰিব।

ড. ভি কে আৰ ভি ৰাওৰ মতে, "জনসংখ্যা শিক্ষা মূলত মানৱ সম্পদ বিকাশৰ লগত জড়িত। সেয়ে জনসংখ্যা শিক্ষাই কেৱল জনসংখ্যা সম্পর্কীয় সজাগতাই নহয় মানুহৰ মাজত সঠিক মূল্যবোধ আৰু মনোভাৱো গঢ়ি তোলে যাতে জনসংখ্যাৰ সংখ্যাগত আৰু গুণগত দুয়োটা দিশ সামৰি ল'ব পাৰিব।"

বার্বচনৰ মতে, "জনসংখ্যা শিক্ষা হ'ল জনসংখ্যা, পৰিয়াল আৰু যৌনতা সম্পর্কে জ্ঞান আৰু মনোভাৱ উদ্‌ঘাটন কৰা। ইয়াত অন্তর্ভুক্ত বিষয়বোৰ হ'ল— জনসংখ্যা সম্পর্কীয় সজাগতা, পৰিয়াল যাপন, প্রজনন শিক্ষা আৰু মৌলিক মূল্যবোধবোৰ।"

আৰ. চি. শর্মাৰ মতে, "জনসংখ্যা শিক্ষা হ'ল মানৱ জনসংখ্যাক ইয়াৰ পৰিৱেশৰ

লগত সম্পর্কিত কৰি অধ্যয়ন কৰা। এই অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য হ'ল পৰিৱেশত কোনো বিৰূপ প্ৰভাৱ নেপেলোৱাকৈ মানুহৰ গুণগত জীৱনৰ উন্নতি সাধন কৰা।"

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ সংজ্ঞা দিয়ক।

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ জনসংখ্যা শিক্ষা ধাৰণাটো অন্য মিল থকা ধাৰাবোৰৰ পৰা পাৰ্থক্য দেখুওৱাক।

.....

.....

১.৩.১ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্ৰকৃতি

জনসংখ্যা শিক্ষা তুলনামূলকভাৱে এক নতুন অধ্যয়ন ক্ষেত্ৰ। যিহেতু জনসংখ্যা সম্পৰ্কীয় কথাবোৰ সদায় পৰিৱৰ্তনশীল। সেয়ে জনসংখ্যা শিক্ষা ধাৰণাটোও পৰিৱৰ্তিত প্ৰয়োজন, নতুনকৈ উদ্ভৱ হোৱা বিষয়বোৰ আৰু চিন্তাবোৰৰ লগত খাপ খাই লাহে লাহে উদ্ভৱ হৈছে। এই কথাখিনি মনত ৰাখি তলত জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্ৰকৃতি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হ'ল।

- জনসংখ্যা শিক্ষা মানে কেৱল জনসংখ্যাৰ সাংখ্যিক তথ্য নহয় কিন্তু ই মানৱ জনসংখ্যাৰ গুণগত দিশটোও সামৰি লয়। সেয়ে, জনসংখ্যা শিক্ষা মানৱ সম্পদ বিকাশৰ লগত জড়িত।
- জনসংখ্যা শিক্ষা হ'ল এক শৈক্ষিক কাৰ্যসূচী।
- জনসংখ্যা শিক্ষাই অন্য শৈক্ষিক কাৰ্যসূচীৰ দৰেই শিক্ষাৰ্থীক জনসংখ্যা বিষয়ক বিষয়বস্তুৰ ওপৰত জ্ঞান, বোধ, কৌশল, মনোভাৰ আৰু মূল্যবোধ গঢ়াত সহায় কৰে।
- জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ধাৰণাটো হ'ল বহু বিষয়যুক্ত আৰু অন্য বহু বিষয়ৰ লগত সম্পৰ্কিত।
- জনসংখ্যা শিক্ষাই জনসংখ্যা পৰিস্থিতিক পৰিয়াল, সম্প্ৰদায়, দেশ তথা পৃথিৱীৰ প্ৰেক্ষাপটত বুজিবলৈ শিক্ষণীয় পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰে।
- জনসংখ্যা সম্পৰ্কীয় উপাদানবোৰ ব্যক্তি, পৰিয়াল আৰু সমাজৰ কল্যাণত কিদৰে জড়িত হৈ আছে সেয়া বুজাত জনসংখ্যা শিক্ষাই সহায় কৰে।
- জনসংখ্যা শিক্ষাই মানুহ আৰু পৰিৱেশৰ লগতে মানুহৰ গুণগত জীৱনৰ মাজৰ সম্পৰ্কক অধ্যয়ন কৰে।

- জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্ৰাথমিক চিন্তাৰ বিষয়টো হ'ল কিয় জনসংখ্যাৰ পৰিৱৰ্তন হৈ বৰ্তমানৰ অৱস্থাটো পালে।
- জনসংখ্যাৰ পৰিৱৰ্তনে পৰিয়াল, সম্প্ৰদায়, দেশ আৰু বিশ্বত কিদৰে প্ৰভাৱ পেলাইছে আৰু কি কি পৰিৱৰ্তন আনিছে সেয়াও জনসংখ্যা শিক্ষাৰ চিন্তাৰ বিষয়বস্তু।
- জনসংখ্যা শিক্ষাই জনসংখ্যা পৰিৱৰ্তনৰ সাম্ভাব্য কাৰকবোৰ আৰু পৰিণতিবোৰৰ সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰে। এই কাৰকবোৰ আৰু পৰিণতিবোৰৰ প্ৰকৃতি জৈৱিক, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, ৰাজনৈতিক আৰু সংস্কৃতিক ইত্যাদি হ'ব পাৰে।
- জনসংখ্যা শিক্ষাৰ বিষয়বস্তু মূলত এহাতে জনসংখ্যা সম্পৰ্কীয় উপাদানবোৰৰ মাজৰ সম্বন্ধক কেন্দ্ৰ কৰি হয় আৰু অন্যহাতে বিভিন্ন আৰ্থ-সামাজিক প্ৰক্ৰিয়াবোৰো ইয়াৰ অন্তৰ্গত।
- জনসংখ্যাৰ পৰিৱৰ্তন আৰু বিকাশ পাৰস্পৰিকভাৱে নিৰ্ভৰশীল। পৰিয়াল, সম্প্ৰদায় বা দেশত হোৱা জনসংখ্যাৰ পৰিৱৰ্তন নিৰ্ভৰ কৰে সেই পৰ্যায়বোৰত লোৱা কিছুমান নিৰ্দিষ্ট সিদ্ধান্তৰ ওপৰত। পৰিয়াল, সম্প্ৰদায় বা দেশ যি পৰ্যায়তে নহওক কিয় তেওঁলোকে লোৱা সিদ্ধান্ত নিৰ্ভৰ কৰে তেওঁলোকে সেই পৰ্যায়ত জনসংখ্যা সম্পৰ্কীয় সকলো বিষয় সামগ্ৰিকভাৱে বুজাৰ ওপৰত আৰু এই ক্ষেত্ৰত জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ভূমিকা অপৰিসীম। জনসংখ্যা শিক্ষাই যিকোনো পৰ্যায়ৰ জনসংখ্যা পৰিস্থিতিৰ জ্ঞান, বোধ, মনোভাৱ আৰু আচৰনৰ মানুহৰ মাজত বিকাশ ঘটাই ব্যক্তিক যুক্তিপূৰ্ণ আৰু দায়িত্বশীল সিদ্ধান্ত গ্ৰহণত সহায় কৰে। গতিকে জনসংখ্যা পৰিৱৰ্তনৰ ক্ষেত্ৰত সঠিক সিদ্ধান্তই মানুহৰ গুণগত জীৱনত বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যতে প্ৰভাৱিত কৰিব।

১.৩.২ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ লক্ষ্য

১৯৭১ চনত এন চি আৰ টি (NCERT) য়ে নতুন দিল্লীত হোৱা এখন জনসংখ্যা বিষয়ক কৰ্মশালাত জনসংখ্যা শিক্ষাৰ সাধাৰণ লক্ষ্য হিচাবে তলত দিয়া ধৰণে নিৰ্ধাৰণ কৰিছে ঃ

- জনসংখ্যা সম্পৰ্কীয় ধাৰণা আৰু প্ৰক্ৰিয়াসমূহৰ বিষয়ে এক বোধ গঢ়ি তোলা।
- বিশ্বত দ্ৰুত জনসংখ্যা বৃদ্ধি ইয়াৰ কাৰকসমূহৰ বিষয়ে নতুন প্ৰজন্মৰ মাজত এক সম্যক বোধ গঢ়ি তোলা।
- দ্ৰুত জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ প্ৰৱণতাই কিদৰে মানৱ জীৱনৰ সামাজিক, ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক দিশবোৰত প্ৰভাৱিত কৰিছে সেই বিষয়ে এক বোধ গঢ়ি তোলা।
- জনসংখ্যা বৃদ্ধি আৰু উন্নয়ন প্ৰক্ৰিয়াৰ মাজৰ নিকট সম্বন্ধক মানুহৰ জীৱন

ধাৰণৰ মানদণ্ড উন্নত কৰিবলৈ লোৱা উন্নয়নমূলক কাৰ্যসূচীসমূহৰ প্ৰসংগত এক বোধ গঢ়ি তোলা।

- মাত্ৰাধিক জনসংখ্যাই পৰিৱেশৰ ওপৰত পেলোৱা বিৰূপ প্ৰভাৱ লগতে আহি পৰা প্ৰদূষণ সম্পৰ্কে এক বোধ গঢ়ি তোলা।
- বৈজ্ঞানিক আৰু চিকিৎসা বিজ্ঞানৰ অগ্ৰগতিৰ ফচলসমূহ ব্যৱহাৰ কৰি কেনেকৈ দুৰ্ভিক্ষ, ৰোগ-ব্যাধি আদিৰ ওপৰত নিয়ন্ত্ৰণ আনি জন্মৰ হাৰ আৰু মৃত্যুৰ হাৰৰ মাজত ভাৰসাম্য আনিব পাৰি সেই সম্পৰ্কে এক বোধ সৃষ্টি কৰা।
- এটা প্ৰজাতিৰ ধাৰাবাহিকতাৰ ক্ষেত্ৰত ক্ৰিয়া কৰা জৈৱিক উপাদানবোৰ আৰু প্ৰজনন সম্পৰ্কীয় কথাবোৰৰ সম্পৰ্কে এক বোধ গঢ়ি তোলা।
- তলত উল্লেখ কৰা বিষয়সমূহৰ মৰ্ম উপলব্ধি কৰা ঃ
  - (ক) সৰু পৰিয়াল মানদণ্ডক সঠিক আৰু বাঞ্ছিত বুলি গ্ৰহণ কৰা।
  - (খ) জনসংখ্যাৰ আকাৰ আৰু গুণগত জীৱনৰ মাজৰ সম্বন্ধক বুজি পোৱা, আৰু
  - (গ) পৰিয়ালৰ আকাৰ নিৰ্ণয় ব্যক্তিৰ নিজস্ব ইচ্ছাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল আৰু ই মানৱ নিয়ন্ত্ৰিত বিষয়।
- ব্যক্তিগত আৰু পৰিয়াল জীৱন ধাৰণৰ লগত জড়িত সকলো দিশৰ প্ৰতি এক দায়বদ্ধ আৰু পাৰস্পৰিক সহায় আৰু সহযোগিতাৰ মনোভাৱ গঢ়ি তোলা।
- শিশুৰ মাতৃক সু-স্বাস্থ্যৰে ৰখা, শিশুৰ কল্যাণ আৰু পৰিয়ালৰ ক্ষুদ্ৰ আকাৰ আদিৰ মাজৰ সম্পৰ্কৰ মৰ্ম উপলব্ধি কৰা বা বুজি উঠা।
- জনসংখ্যাৰ ক্ষেত্ৰত সমাজৰ প্ৰতিজন ব্যক্তিৰ কাৰ্যই যে সমাজৰ আনসকলক প্ৰভাৱিত কৰে এই কথাটোৰ মৰ্ম সঠিক ৰূপত উপলব্ধি কৰা বা বুজা। পৰিয়ালৰ আকাৰ আৰু জনসংখ্যাৰ ক্ষেত্ৰত ব্যক্তিগত আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় সিদ্ধান্তই দীৰ্ঘকালীন ৰূপত বিশ্বৰ জনসংখ্যাৰ পৰিৱৰ্তনত প্ৰভাৱ পেলায়।
- দেশৰ জনসংখ্যা নীতিসমূহ আৰু কাৰ্যসূচীসমূহৰ বিষয়ে এক সজাগতা সৃষ্টি কৰা, আৰু
- জনসংখ্যা সম্পৰ্কীয় মৌলিক শব্দ সম্ভাৰ শিক্ষাৰ্থীক পৰিচয় কৰাই দিয়া যাতে তেওঁলোকে জনসংখ্যা সম্পৰ্কীয় পাঠসমূহ বোধগম্যতাৰে পঢ়িব আৰু ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৩ ঃ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্রকৃতি চমুকৈ বর্ণনা কৰক।

.....

.....

প্রশ্ন নং ৪ ঃ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ তিনিটা প্রধান লক্ষ্য লিখক।

.....

.....

১.৩.৩ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ পৰিসৰ

ওপৰত কৰা আলোচনাৰ মাধ্যমেদি আপুনি নিশ্চয় জনসংখ্যা শিক্ষাৰ পৰিসৰ সম্পর্কে এক ধাৰণা কৰিব পাৰিছে। জনসংখ্যা শিক্ষা হ'ল এক বহু বিষয়যুক্ত ধাৰণা আৰু এক মূল্যবোধযুক্ত শৈক্ষিক কার্যসূচী যাৰ মূল লক্ষ্য হ'ল বর্তমান আৰু ভৱিষ্যতৰ বাবে মানুহৰ গুণগত জীৱনক উন্নতি সাধন কৰা। জনসংখ্যা শিক্ষাৰ বিষয়বস্তু বিভিন্ন ক্ষেত্রৰ পৰা লোৱা হয়। ইয়াৰে প্রধান কিছুমান হ'ল— জনগাঁথনি, জনসংখ্যা গতিশীলতা, জনসংখ্যা অধ্যয়ন, যৌন শিক্ষা, পৰিয়াল পৰিকল্পনা আৰু জনসংখ্যাৰ নীতি আৰু কার্যসূচীসমূহ। গতিকে জনসংখ্যা শিক্ষাই ইয়াৰ বিষয়বস্তুত সামৰি লয় জনসংখ্যাতত্ত্ব, সমাজতত্ত্ব, ভূগোলবিজ্ঞান, অর্থনীতি, মনোবিজ্ঞান, জীৱবিজ্ঞান, পৰিস্থিতিবিজ্ঞান, জনসংখ্যা অধ্যয়ন আৰু চিকিৎসা বিজ্ঞান ইত্যাদি। তলত জনসংখ্যা শিক্ষাৰ পৰিসৰ সম্পর্কে বিস্তৃত ৰূপত দাঙি ধৰা হ'ল ঃ

- **জনসংখ্যাতত্ত্ব ঃ** ই হ'ল জনসংখ্যা সম্পর্কীয় অধ্যয়ন। ইয়াত জন্মৰ হাৰ, মৃত্যুৰ হাৰ, প্রব্রজন হাৰ ইত্যাদিৰ পৰিমাপন আৰু বিশ্লেষণ কৰা হয়। জনসংখ্যা পৰিৱর্তন হ'ল এক জৈৱিক প্রক্রিয়া। জনসংখ্যাতত্ত্বত জন্মৰ হাৰ, মৃত্যুৰ হাৰ, লিংগ-অনুপাত, নির্ভৰশীলতা অনুপাত, বয়স-লিংগ পিৰামিড্ আৰু জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ হাৰ ইত্যাদি বিষয়বোৰ অন্তর্ভুক্ত হয়।
- **জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ পৰিণতিসমূহ ঃ** দ্রুত জনসংখ্যা বৃদ্ধিয়ে পোনপটীয়াকৈ মানৱ জীৱনৰ বিভিন্ন দিশসমূহ যেনে— জৈৱিক, সামাজকি, অর্থনৈতিক আৰু

সাংস্কৃতিক, পৰিৱেশ আৰু পৰিস্থিতিতন্ত্ৰৰ ভাৰসাম্যতা আৰু দেশৰ বিকাশমূলক আৰু কল্যাণকামী আঁচনিসমূহক প্ৰভাৱিত কৰে। মানৱ স্বাস্থ্যত জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ বিৰূপ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে জনসংখ্যা শিক্ষাই আলোচনা কৰে। ইয়াৰ লগতে জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ বিশ্লেষণ আৰু ইয়াৰ পৰিণতিসমূহৰ দৈনন্দিন জীৱনত প্ৰভাৱ সম্পৰ্কেও জনসংখ্যা শিক্ষাই আলোচনা কৰে।

- **জনসংখ্যা পৰিৱৰ্তনৰ নিৰ্ধাৰকসমূহ ঃ** জনসংখ্যাৰ পৰিৱৰ্তন জন্ম, মৃত্যু আৰু প্ৰব্ৰজনৰ মাধ্যমেৰে হয়। ই সামৰি লয় জৈৱিক, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক দিশসমূহ যিবোৰে পোনপটীয়াকৈ জনসংখ্যা পৰিৱৰ্তনৰ উপাদানবোৰক প্ৰভাৱিত কৰে। ইয়াত দৰিদ্ৰতা আৰু জনসংখ্যা পৰিৱৰ্তনত প্ৰভাৱ পেলোৱা ৰীতি বা প্ৰথাবোৰৰ সম্পৰ্কেও বিশ্লেষণ কৰে।
- **মানৱ যৌনতা আৰু প্ৰজনন পদ্ধতি ঃ** ইয়াত অন্তৰ্ভুক্ত বিষয়সমূহ হ'ল মানৱ যৌনতা আৰু প্ৰজনন প্ৰক্ৰিয়াৰ মৌলিক প্ৰক্ৰিয়াসমূহ যেনে- যৌন আচৰণসমূহ, মানৱ প্ৰজনন পদ্ধতিৰ বিকাশ আৰু ইয়াৰ লগত জড়িত সমস্যাসমূহ। জনসংখ্যা শিক্ষাৰ পৰিসৰে প্ৰজনন স্বাস্থ্যৰ প্ৰতি এক যোগাত্মক মনোভাৱ গঢ়াৰ দিশটোও সামৰি লয়।
- **ভৱিষ্যতৰ বাবে পৰিকল্পনা ঃ** ইয়াত অন্তৰ্ভুক্ত বিষয় হ'ল জনসংখ্যা ব্যৱস্থাপনাৰ বিভিন্ন দিশসমূহ যেনে- বিবাহৰ উপযুক্ত বয়স, প্ৰথম গৰ্ভধাৰণ, জন্মৰ মাজৰ ব্যৱধান, পৰিয়াল পৰিকল্পনা, পৰিয়াল কল্যাণ আৰু জন্ম নিৰোধকৰ ব্যৱহাৰ ইত্যাদি।

জনসংখ্যা শিক্ষাৰ পৰিসৰ সম্পৰ্কে তলত উল্লেখ কৰা কথাখিনিও উল্লেখযোগ্যঃ

গুণগত জীৱন অৰ্জন হ'ল জনসংখ্যা শিক্ষাৰ মূল কেন্দ্ৰীয় বিষয়। ১৯৯৮ চনত এন চি ই আৰ টি (NCERT) য়ে জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ধাৰণাত্মক গাঁথনিটো ছটা প্ৰধান বিষয়ক লৈ গঠন কৰিছে। সেইসমূহ হ'ল— (১) পৰিয়ালৰ আকাৰ আৰু পৰিয়াল কল্যাণ, (২) বিলম্বিত বিবাহ, (৩) দায়িত্বশীল পিতৃ-মাতৃত্ব, (৪) জনসংখ্যাৰ পৰিৱৰ্তন আৰু সম্পদৰ বিকাশ, (৫) জনসংখ্যা সম্পৰ্কীয় বিশ্বাস আৰু মূল্যবোধ, আৰু (৬) নাৰীৰ স্থান বা মৰ্যাদা। এই মূল বিষয়কেইটাক কেন্দ্ৰ কৰি জনসংখ্যা শিক্ষা বিষয়বস্তু ছটা ক্ষেত্ৰৰ পৰা লোৱা হৈছে, সেয়া হ'ল— (১) জনসংখ্যা আৰু অৰ্থনৈতিক বিকাশ, (২) জনসংখ্যা আৰু সামাজিক বিকাশ, (৩) জনসংখ্যা, পৰিৱেশ আৰু বিকাশ, (৪) জনসংখ্যা আৰু ঘৰুৱা জীৱন, (৫) জনসংখ্যা, স্বাস্থ্য আৰু পৰিপুষ্টি, আৰু (৬) জনসংখ্যা গতিশীলতা।

ওপৰত উল্লেখ কৰা জনসংখ্যা শিক্ষাৰ বিষয় বস্তুবোৰৰ উপৰিও, কিছুমান নতুনকৈ উদ্ভৱ হোৱা বিষয় যেনে কৈশোৰৰ সমস্যাবোৰ, যৌন সংক্ৰমিত

ৰোগবোৰ যেনে- এইডছ (AIDS), নগৰীকৰণ আৰু বয়সস্থ ব্যক্তিৰ সমস্যা আদিবোৰ জনসংখ্যা শিক্ষাই অধ্যয়নৰ বিষয় হিচাবে সামৰি লয়।

অন্যহাতে ২০০০ চনত অনুষ্ঠিত মিলেনইয়াম শীর্ষ সম্মিলনত গ্রহণ কৰা সহস্রাব্দ বিকাশৰ লক্ষ্যসমূহ (MDGs) জনসংখ্যা শিক্ষাৰ আওতাৰ ভিতৰত পৰে। এই লক্ষ্যসমূহ হ'ল— দৰিদ্রতা আৰু ক্ষুব্ধ নির্বাৰণ, সার্বজনীন প্রাথমিক শিক্ষা অর্জন, লিংগ সমতা আৰু নাৰী সবলীকৰণক উৎসাহ দিয়া, শিশুৰ মৃত্যুৰ হাৰ হ্রাস কৰা, প্রসূতিৰ স্বাস্থ্যৰ উন্নতিকৰণ, এইচ আই ভি/এইডছ্, মেলেৰিয়া আৰু অন্যান্য ৰোগসমূহ প্রতিহত কৰা, পৰিৱেশীয় বহনক্ষমতাক সুনিশ্চিত কৰা আৰু বিকাশৰ বাবে এক গোলকীয় অংশীদাৰিত্ব গঢ়ি তোলা।

শেষত, এটা কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি যে জনসংখ্যা শিক্ষাৰ লক্ষ্যসমূহ, বিষয়বস্তু আৰু পৰিসৰ নির্ভৰ কৰে এই শিক্ষা প্রদান কৰিবলৈ স্থিৰ কৰা দলটোৰ ওপৰত, তেওঁলোকৰ শৈক্ষিক অর্হতাৰ ওপৰত। ইয়াৰোপৰি ব্যক্তিৰ প্রয়োজন, স্থানীয় আৰু ৰাষ্ট্রীয় প্রয়োজন আৰু সমস্যাবোৰৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি জনসংখ্যা শিক্ষা স্থিৰ কৰা হয়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৫ ঃ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ পৰিসৰৰ ভিতৰত পৰা কিছুমান গুৰুত্বপূর্ণ বিষয়বস্তু উল্লেখ কৰক।

.....

.....

প্রশ্ন নং ৬ ঃ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ পৰিসৰ কিদৰে সহস্রাব্দ বিকাশৰ লক্ষ্যসমূহৰ (MDGs) লগত জড়িত চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।

.....

.....

১.৪ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্রয়োজনীয়তা আৰু গুৰুত্ব

পূর্বতেই কোৱা হৈছে যে যদি বর্তমানৰ হাৰত ভাৰতৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি হৈ থাকে তেন্তে ২০৪৫ চনত ভাৰত বিশ্বৰ সর্বাধিক জনসংখ্যা থকা দেশ হিচাবে পৰিগণিত হ'ব। যদিও জনসংখ্যা বিস্ফোৰণ এক বিশ্বব্যাপী হোৱা সমস্যা তথাপিও ভাৰতৰ দৰে দেশত এই সমস্যাই ভয়াবহ ৰূপ ধাৰণ কৰিছে। এই সমস্যাক ৰোধ কৰিবলৈ জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্রয়োজনীয়তা অতি আৱশ্যক হৈ পৰিছে।

মানুহেই জনসংখ্যা বৃদ্ধি কৰি নিজৰ ব্যক্তিগত, সামাজিক আৰু ৰাষ্ট্রীয় জীৱনক বিপন্ন

কৰি তুলিছে। সেয়ে, এই মানৱসৃষ্ট সমস্যাটোৰ সমাধান মানুহৰ যুক্তিযুক্ত চিন্তা আৰু কর্মৰ মাধ্যমেদিহে সম্ভৱ। ইয়াৰ বাবে মানুহক জনসংখ্যাৰ সমস্যা আৰু ইয়াৰ লগত জড়িত বিষয়বোৰৰ ওপৰত শিক্ষিত কৰি তুলি তেওঁলোকৰ পৰা এই সমস্যা সমাধানৰ বাবে সঠিক ভূমিকা পালনৰ বাবে প্ৰস্তুত কৰি তুলিব লাগিব।

তলত জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু গুৰুত্ব সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হ'ল।

- জনসংখ্যা পৰিস্থিতি এটাত জন্ম, প্ৰব্ৰজন আৰু জীৱনৰ অন্যান্য দিশবোৰ আন্তঃসম্পৰ্কিত হৈ থাকে। উচ্চ জন্মহাৰ আৰু নিম্ন মৃত্যু হাৰৰ বাবে জনসংখ্যা দ্ৰুত গতিত বৃদ্ধি পাইছে। ইয়াৰ ফলত দেশৰ অর্থনীতি, মূল্যবোধ আৰু কল্যাণৰ ক্ষেত্ৰত যথেষ্ট প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছে। সেয়ে, জন্মৰ হাৰ কমাবলৈ পৰিয়াল পৰিকল্পনা আঁচনিৰ অতি প্ৰয়োজন।এই আঁচনিৰ যোগেদি আধুনিক গৰ্ভনিৰোধক ব্যৱহাৰৰ যোগেদি যে জন্ম নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব পাৰি তাৰ বিষয়ে সজাগতা গঢ়ি তোলা। দেশত বিবাহিতসকলৰ মাজত জন্ম-নিয়ন্ত্ৰণ কার্যসূচী গ্ৰহণ কৰি বর্ধিত জনসংখ্যাক ৰোধ কৰাৰ চেষ্টা কৰা হৈছে। কিন্তু উঠি অহা প্ৰজন্মৰ মাজত জনসংখ্যা শিক্ষা প্ৰদানৰ হেতু কোনো কার্যকৰী ব্যৱস্থা লোৱা হোৱা নাই। যিহেতু আজিৰ শিশু কাইলৈ পিতৃ-মাতৃ হ'ব, গতিকে আমি শিশুসকলৰ বাবে সৰুৰে পৰা জনসংখ্যা শিক্ষাৰ কার্যসূচী গ্ৰহণ কৰিব লাগে।
- জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ পৰিণতি স্বৰূপে ৰাষ্ট্ৰীয় ৰাজনৈতিক, অর্থনৈতিক আৰু ব্যক্তিগত জীৱনত কি প্ৰভাৱ পৰিছে সেই সম্পৰ্কে উঠি অহা প্ৰজন্মক ভালকৈ জনোৱা উচিত। তেনে কৰিলেহে তেওঁলোকে ভৱিষ্যতে এক সুপৰিকল্পিত প্ৰাপ্তবয়স্ক জীৱন-যাপন কৰিব পাৰিব। সেয়ে নতুন প্ৰজন্মক জনসংখ্যা শিক্ষাৰে শিক্ষিত কৰি জনসংখ্যা সমস্যাবোৰৰ প্ৰতি সঠিক মনোভাৱ গঢ়ি ভৱিষ্যতে তেওঁলোকৰ পৰা জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ প্ৰতি দায়িত্বশীল আচৰণ প্ৰদর্শন সুনিশ্চিত কৰা।
- ভাৰতৰ দৰে বৃহৎ জনসংখ্যাৰ মৌলিক প্ৰয়োজনসমূহ পূৰণৰ বাবে ভাৰত চৰকাৰে বৃহৎ পৰিমাণৰ ধন খৰচ কৰিব লগা হেতুকে জনগণৰ গুণগত জীৱনৰ উন্নতিৰ প্ৰতি খৰচ কৰিবলৈ পুঁজিৰ অভাৱে দেখা দিছে। ফলত দেশৰ বহু লোক খাদ্য, বাসস্থান, শিক্ষা আৰু স্বাস্থ্য আদিৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োজনীয় সা-সুবিধা নোপোৱাকৈয়ে জীয়াই আছে। গতিকে দেশৰ নাগৰিকৰ গুণগত জীৱন সুনিশ্চিত কৰিবলৈ বর্দ্ধিত জনসংখ্যাক নিয়ন্ত্ৰণ কৰিবই লাগিব। ইয়াৰ বাবে জনসংখ্যা শিক্ষাৰ দ্বাৰা দেশৰ লোকসকলক গুণগত জীৱনৰ বাবে যে জনসংখ্যা নিয়ন্ত্ৰণ অতীৱ প্ৰয়োজন সেয়া সঠিকভাৱে বুজাই তেওঁলোকক জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ ক্ষেত্ৰত অতি যুক্তিপূর্ণ সিদ্ধান্ত ল'বলৈ সক্ষম কৰি তুলিব লাগে।
- জনসংখ্যা বৃদ্ধিয়ে বিভিন্ন সামাজিক সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰিছে। এইবোৰৰ ভিতৰত প্ৰধান হ'ল অপৰাধ, হিংসা, অসামাজিক কাম-কাজ, কৈশোৰ অপৰাধী, সন্ত্ৰাসবাদ ইত্যাদি। ইয়াৰোপৰি জনসংখ্যা বৃদ্ধিয়ে পৰিৱেশীয় সমস্যা যেনে প্ৰদূষণ, গোলকীয় উষ্ণতা বৃদ্ধি আৰু পৰিস্থিতিতন্ত্ৰৰ ভাৰসাম্যহীনতা আদিবোৰৰ সৃষ্টি কৰিছে। এই সমস্যাবোৰৰ স্থায়ী

সমাধান কেৱল জনসংখ্যা শিক্ষাৰ মাধ্যমেদিহে সম্ভৱ।

- জনসংখ্যা শিক্ষাই এক শৈক্ষিক কার্যসূচী স্বৰূপে জনসংখ্যা বিষয়ক দিশবোৰ প্রতি মানুহক প্রভাৱিত কৰি এইবোৰ মোকাবিলা কৰিবলৈ প্রয়োজনীয় জ্ঞান, কৌশল, মনোভাৱ আৰু আচৰণ গঢ় দিব পাৰে। বিভিন্ন গৱেষণাই এইটো প্রমাণ কৰিছে যে জ্ঞানে মনোভাৱ গঠনত আৰু মনোভাৱে এক অভ্যাস বা আচৰণ প্রদর্শনত প্রভাৱিত কৰে। সেয়ে জনসংখ্যা শিক্ষা হ'ল জনসংখ্যাৰ ক্ষেত্রত মানুহৰ বাঞ্ছিত আচৰণ সুনিশ্চিত কৰাৰ এক পূর্ব চর্ত।
- জনসংখ্যা শিক্ষাই নাৰী সবলীকৰণটো ভূমিকা পালন কৰে। লিংগ-সমতা স্থাপন কৰি সমাজত নাৰীৰ স্থান বা মর্যাদাক সুনিশ্চিত কৰি জীৱনৰ বিভিন্ন ক্ষেত্রত নাৰীয়ে স্বতন্ত্র সিদ্ধান্ত ল'ব পৰা এটা পৰিৱেশতহে জনসংখ্যা নিয়ন্ত্রণ বা অন্যান্য আর্থ-সামাজিক উন্নতি সম্ভৱ। ইয়াৰ বাবে জনসংখ্যা শিক্ষা নিশ্চয় এক শক্তিশালী মাধ্যম ৰূপে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি।
- জনসংখ্যা শিক্ষাই যিবোৰ সমস্যাত জনসংখ্যা বৃদ্ধিয়ে প্রভাৱিত কৰিছে সেইবোৰ চিনাক্ত কৰাত বা তাৰ প্রকৃতি বুজাত ব্যক্তিক সহায় কৰে। জনসংখ্যা শিক্ষাই মানুহক কিদৰে সমস্যাবোৰ উদ্ভৱ হৈছে সেয়া বুজাত সহায় কৰে লগতে তেওঁলোকে বর্তমান এই সমস্যাবোৰৰ ক্ষেত্রত লোৱা সিদ্ধান্ত আৰু কর্মই ভৱিষ্যত কি ফলাফল আনিব তাকো বুজাত সহায় কৰে। সমাজৰ আর্থ সামাজিক উন্নয়নৰ প্রেক্ষাপটতো বুজাত জনসংখ্যা শিক্ষাই ব্যক্তিক সহায় কৰে। এখন দেশৰ বা সমাজৰ আর্থ সামাজিক পৰিস্থিতিয়ে জনসংখ্যা প্রক্রিয়াটো প্রভাৱিত কৰে। কাৰণ ব্যক্তিৰ বা সমাজৰ আর্থ সামাজিক অৱস্থাই জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ সিদ্ধান্তত নির্ণয়ক ভূমিকা পালন কৰে।
- জনসংখ্যা শিক্ষাক সামাজিক পৰিৱর্তনৰ আহিলা হিচাবেও ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ ক্ষেত্রত আমাৰ দেশৰ বহুলোকে এতিয়াও অন্ধবিশ্বাস বা গোড়ামিৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হৈ আছে। ফলত এইবোৰ দ্রুত জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ কাৰক ৰূপে থিয় দিছে। জনসংখ্যা শিক্ষাই সমাজ পৰিৱর্তনৰ আহিলা হিচাপে এই অন্ধবিশ্বাসবোৰ দূৰ কৰি শিক্ষার্থীৰ মাজত বিজ্ঞানসম্মত বিচাৰ-বিবেচনা বা সিদ্ধান্ত গ্রহণৰ বাবে প্রয়োজনীয় জ্ঞান, কৌশল আৰু মনোভাৱ সৃষ্টি কৰিব পাৰে।
- জনসংখ্যা শিক্ষাই এখন প্রকৃত গণতান্ত্রিক সমাজ গঢ়াত সহায় কৰিব পাৰে। কাৰণ জনসংখ্যা যিমানেই কম হ'ব বা নিয়ন্ত্রিত হ'ব সিমানেই গণতান্ত্রিক মূল্যবোধবোৰ সমাজত প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ সুবিধা হ'ব।
- জনসংখ্যা শিক্ষাৰ প্রকৃতি হ'ল আচৰণগত আৰু বহু বিষয়যুক্ত। সেয়ে ইয়াক মূল্যবোধৰ ক্ষেত্রত পৰিৱর্তন সাধিবলৈ এক শক্তিশালী আহিলা হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। শিক্ষার্থীৰ মাজত সামাজিকভাৱে বাঞ্ছিত এক মূল্যবোধ ব্যৱস্থা গঢ়ি তুলিবলৈ আৰু তেওঁলোকৰ প্রজ্ঞাত্মক ক্ষেত্রৰ ব্যাপকতা বৃদ্ধি কৰিবলৈ আমি কেনেকৈ এক মূল্যবোধযুক্ত শিক্ষা ব্যৱস্থা গঢ়ি তুলিব পাৰে সেই কথা বুজাত বা প্রস্তুত কৰাত জনসংখ্যা শিক্ষাই সহায় কৰে।

১.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়টোত আমি নিম্নলিখিত বিষয়সমূহ আলোচনা কৰিলো ঃ

- জনসংখ্যা শিক্ষা হ'ল এক শৈক্ষিক কার্যসূচী। ইয়াৰ দ্বাৰা পৰিয়াল, সম্প্রদায়, দেশ আৰু বিশ্বৰ জনসংখ্যা পৰিস্থিতি সম্পর্কে অধ্যয়ন কৰা হয় যাতে শিক্ষার্থীয়ে এই পৰিস্থিতিৰ প্রতি যুক্তিযুক্ত আৰু দায়িত্বশীল মনোভাৰ আৰু আচৰণ গঢ়িব পাৰে।
- জনসংখ্যা শিক্ষাই উন্নয়ন, জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড আৰু গুণগত জীৱনৰ লগত জড়িত সকলো কথা সামৰি লয়।
- জনসংখ্যা শিক্ষা মানে পৰিয়াল পৰিকল্পনাও নহয় অথবা যৌন শিক্ষাও নহয়।
- যৌন শিক্ষাই পৰিয়াল পৰিকল্পনাত যৌন সংক্রমিত ৰোগৰ প্রতিৰোধক বুজায়।
- পৰিয়াল পৰিকল্পনা জনসংখ্যা শিক্ষাৰ এটা বিষয় মাথো।
- যৌন শিক্ষাই ব্যক্তিৰ ওপৰত জোৰ দিয়ে। অন্যহাতে, জনসংখ্যা শিক্ষাই ব্যক্তি, পৰিয়াল, সমাজক ৰাষ্ট্রীয় প্রেক্ষাপটত হোৱা আন্তঃক্রিয়াক বুজায়।
- জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ধাৰণাটো পৰিৱর্তিত সময়ৰ প্রয়োজন, আৱশ্যকতা আৰু নতুনকৈ উদ্ভৱ হোৱা বিষয় আৰু চিন্তাবোৰ সামৰি লাহে লাহে বিকশিত হৈ আহিছে।
- জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ধাৰণাটো মূলত জটিল সামাজিক-সাংস্কৃতিক আৰু ঐতিহাসিক ভিন্নতাৰ ওপৰত প্রতিষ্ঠিত।
- জনসংখ্যাৰ পৰিৱর্তন আৰু বিকাশ হ'ল পাৰস্পৰিকভাৱে নির্ভৰশীল বিষয়।
- জনসংখ্যা শিক্ষাৰ লক্ষ্য হ'ল শিক্ষার্থীৰ মাজত এই কথাৰ মর্ম উপলব্ধি কৰোৱা যে সমাজৰ প্রতিজন ব্যক্তিৰ কার্যই সমাজৰ আনসকলক প্রভাৱিত কৰে। লগতে ব্যক্তি আৰু ৰাষ্ট্রৰ পৰিয়ালৰ আকাৰ আৰু জনসংখ্যাৰ ওপৰত লোৱা সিদ্ধান্তই বিশ্বৰ জনসংখ্যাত দীর্ঘকালীন ৰূপত প্রভাৱ পেলায়।
- এন চি আৰ টি NCERT (১৯৮৮)য়ে জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ধাৰাণাত্মক আর্হিটো ছটা প্রধান দিশ লৈ তৈয়াৰ কৰিছে। সেয়া হ'ল— পৰিয়ালৰ আকাৰ আৰু পৰিয়াল পৰিকল্পনা, বিলম্বিত বিবাহ, দায়িত্বশীল পিতৃ-মাতৃত্ব, জনসংখ্যাৰ পৰিৱর্তন আৰু সম্পদৰ বিকাশ, জনসংখ্যা সম্পর্কীয় বিশ্বাস আৰু মূল্যবোধ আৰু নাৰীৰ মর্যাদা বা স্থান।
- এন চি আৰ টি NCERT য়ে জনসংখ্যা শিক্ষাৰ ছটা বিষয়বস্তুৰ ক্ষেত্রত চিনাক্ত কৰিছে। সেয়া হ'ল— জনসংখ্যা আৰু অর্থনৈতিক বিকাশ, জনসংখ্যা আৰু সামাজিক বিকাশ, জনসংখ্যা, পৰিৱেশ আৰু সম্পদ, জনসংখ্যা আৰু ঘৰুৱা জীৱন, জনসংখ্যা, স্বাস্থ্য আৰু পৰিপুষ্টি আৰু জনসংখ্যাৰ গতিশীলতা।
- জনসংখ্যা শিক্ষাই শিক্ষার্থীৰ প্রজ্ঞাত্মক আৰু অনুভূতিমূলক দুয়োটা ক্ষেত্রকে সামৰি